
HISTORIOGRÁFIA, MŰVELŐDÉS- ÉS TÁRSADALOMTÖRTÉNET

A történelem decentralizálása: helyi történetek és kultúrák találkozása a globális világban

A Norvégiában alapított Holberg-díjat, melyet 2003 óta adományoznak a kiemelkedő tudományos munkát végző személyek számára, 2010-ben *Natalie Zemon Davis* nyerte el. A *History and Theory* oldalain a történész díjnyertes beszámolójának szövegváltozatát olvashatjuk.

Davis kiemeli, hogy a történelem decentralizálása a történész hozzáállását és kutatásának tárgyát is érinti. Annak a történésznek, aki ilyen történelmet ír, földrajzi és társadalmi értelemben is szélesítenie kell kutatásának látószögét. Tanulmányában a szerző vázlatos áttekintést nyújt arról, hogy ez a decentralizálódás hogyan zajlott a történetírásban a második világháború utáni évtizedektől kezdve. Ennek a folyamatnak a részeként megkülönböztet első és második társadalmi, földrajzi hullámot (*wave*) a történetírásban. Az első társadalmi hullámot az '50-es évekre teszi, és ez a korábban mellőzött, marginális, alsó szinten elhelyezkedő társadalmi csoportok (rabszolgák, jobbágyok, munkások, kereskedők) történetét jelentette. A második a '60-as években a nők és a társadalmi nemek (*gender*) bevonását eredményezte a történetírásba. S bár egy ilyen decentralizált történelem jelentése viszonylagos, hiszen a nők története egyben a férfiak, a munkások története egyben az alkalmazók története is, a történész narratívájának közép-pontjában a marginális csoportoknak kell állniuk. Az első földrajzi hullám egyrészt a marginális csoportok témájából nőtt ki: a különböző feminista mozgalmak története, az amerikai bevándorlók, vagy a rabszolgák kultúrájának sokfélesége kitágította a vizsgálódásokat földrajzi értelemben. Másrészt a posztkoloniális kutatók figyelmüket a gyarmatosító birodalmak helyett a gyarmatosítás nem európai alanyainak, elszenvedőinek történetére irányították. Figyelmeztetésképp a posztkoloniális történetírók számára 1983-ban *Johaness Fabian* megjegyezte, hogy nem szabad úgy szemlélniük az Európán kívüli kultúrákat, mintha azok az európai fejlődést megelőző stádiumban lennének, *Dipesh Chakrabarty* indiai történész pedig egy 2000-ben írt könyvében (*Provincializing Europe*) hangsúlyozza, hogy a történeti

gondolkodás Európát és a Nyugatot tekinti modellnek, minden ország fejlődését egyedül az európai mintához méri, és annak függvényében értelmezi. A második földrajzi hullámnál az új világtörténetet, avagy a globális történelmet emeli ki Davis. A *global history* elemzései földrajzi értelemben jóval kiszélesedtek (pl. a fogyasztási szokások, vallási mozgalmak összehasonlító vizsgálatainál nagyobb történeti egységeket vesznek figyelembe – birodalmakat, kereskedelmi hálózatokat stb.), illetve az állat- és növényvilág története nagy jelentőségre tesz szert.

Ezen általános trendek ismertetése után a szerző arra tér ki, hogy azok saját addigi történetírói tevékenységében hogyan csapódtak le. Az ötvenes években doktori disszertációját lyoni protestáns nyomdamunkásokról írta, a hetvenes évek elején pedig a nők történetével kezdett el foglalkozni. Olyan műveket említ meg, melyek nagyban befolyásolták a történelemről való gondolkodását. A középkori írónő, *Christine de Pisan* munkája, a Nők városa a nők történetének fontosságára (a történelem decentralizálása szempontjából) hívta fel a figyelmét, *Shamuel Eisenstadt* 1968-as könyve (*The Protestant Ethic and Modernization: A Comparative View*) viszont a földrajzi tér kitágíthatóságának felismerését jelentette Davis számára. Ezt a két módszert együtt próbálta alkalmazni az 1990-es évek elején megjelent könyvében (*Women on the Margins*), amikor három különböző vallású és kultúrájú nőről ír, akik közül az egyik német-zsidó kereskedő, a másik francia katolikus hittérítő, a harmadik pedig protestáns entomológus, illetve művész. Davis számára ez volt a döntő lépés, hogy az európai centrumot átlépje kutatásaiban.

A továbbiakban a szerző két konkrét példával próbálja illusztrálni a történetírás módjait a globalizált világban. Összehasonlít két olyan szerzőt egy bizonyos diskurzus (a történelem decentralizálása) részeként, akik minden bizonnyal nem ismerték egymást, és látszólag műveiknek sincs semmi közük egymáshoz. *Ibn Kaldun* és *Christine de Pisan* a Mediterrán világ két különböző oldalán éltek, és eltérő szemszöveget érvényesítettek írásaik során. Davis szerint az a fontos, hogy kiknek írták műveiket, mit tudunk meg belőlük, mert így a társadalmi és földrajzi szempontot is kibővíthetjük a vizsgálódások során. Például *Ibn Kaldun* 1403-ban, Kairóban elkészült könyve bár elvileg az összes civilizáció történetét tartalmazza (s ezáltal földrajzi értelemben „globális”), a nők nem igazán szerepelnek leírásaiban. *Christine de Pisan* könyvében (1405) pedig, bár központi szerephez jutnak a nők, de csak az európaiak. Davis a két szerző hasonló időben, de két külön kontinensen írt könyvét azért hasonlítja össze, hogy megkísérelje decentralizálni a történelmet (s ugyanakkor kiszélesíteni határait), miközben nem tesz mi-

nőségbeli különbséget egy európai keresztény és egy észak-afrikai muszlim, valamint egy nő és egy férfi álláspontja, felfogása között.

Davis második példájában a saját jelenlegi kutatási témáját ismerteti. Egy XVIII. századi holland karibi gyarmaton (Suriname) rabszolgaként dolgozó afrikaiak kulturális szokásait (pl. gyógyítás, bíraskodás) elemzi, és arra keresi a választ, hogyan valósult meg a kultúrák találkozása, keveredése. Forrásként rabszolgák és volt rabszolgák, európai megfigyelők, misszionáriusok elbeszéléseit egyaránt felhasználja, ezáltal minél több különböző szereplő (és kultúra) narratíváját vonja be vizsgálataiba. A történésznő azt vizsgálja, hogy bizonyos afrikai kulturális praktikák hogyan érvényesültek egy másik földrészen, milyen emlékeket, szokásokat hoztak magukkal a rabszolgák. Például olyan fűszereket, növényeket használtak fel gyógyításkor, melyek az európai orvosokat is inspirálták, európai katonák életét mentették meg gyógyfüvekkel, tetanuszt gyógyítottak stb. A rabszolgák saját bíraskodási rendszerüket is létrehozták, melynek segítségével egymás között ítélkeztek lopás, gyilkosság ügyében. A második példa a történelem decentralizálására tehát egy olyan metodika, mely során a történész a különböző kultúrák találkozási pontjaira koncentrál.

Befejezésében Davis reményét fejezi ki arra nézve, hogy a különböző kontinensek történészei együtt tudnak működni a jövőben, s ezáltal lehetőségessé válik a történelem határainak kitágítása, a történelem decentralizálása.

Natalie Zemon Davis: Decentering History: Local stories and cultural crossings in a global world. (A történelem decentralizálása: Helyi történetek és kultúrák találkozása a globális világban) *History and Theory* 50 (May 2011), 188–202.

Törő László Dávid